

Ülar Allas

EESTIMAA 50 parimat MATKARADA 2

MAAKONDADE PÄRLID

SISUKORD

Hea matkasõber!	9
Loodus tänab arukat matkajat	11
HARJUMAA	13
Tädu loodusõpperada	13
Pedassaare matkarada	17
Paunküla mägede matkarajad	21
HIIUMAA	25
Sääretirp	25
Neljateeristi õpperada	29
Rebastemäe õpperada	33
IDA-VIRUMAA	37
Selisoo loodusrada	37
Peipsi põhjaranniku matkarajad	41
Uljaste matkarada	45
Kotka matkarada	49
JÕGEVAMAA	53
Tammeluha ja Jõemõisa matkarajad	53
Kirna õpperada	57
Saare järve õpperada	61
JÄRVAMAA	65
Vanapagana õpperada	65
Simisalu-Matsimäe loodusrada	69
Norra allikate matkarajad	73

LÄÄNEMAA	77
Liivase ranna – Peraküla õpperada	77
Huitbergi matkarada	81
Marimetsa matkarada	85
LÄÄNE-VIRUMAA	89
Neeruti loodusrada	89
Sagadi-Oandu metsajuttude rada	93
Altja loodus- ja kultuurilooline rada	97
PÕLVAMAA	101
Laari metsanduslik õpperada	101
Nohipalo õpperada	105
Kiidjärve-Taevaskoja-Otteni matkarada	109
PÄRNUMAA	113
Kilingi-Nõmme metsarada	113
Penijõe matkarajad	117
Meiekose õpperada	121
Kabli looduse õpperada	125
RAPLAMAA	129
Kuimetsa karstiala õpperada	129
Jalase loodusrada	133
Mukri loodusrada	137
SAAREMAA	141
Vilsandi matkarajad	141
Koigi õpperada	145
Viidumäe matkarajad	149

TARTUMAA	153
Tiksoja matkarajad	153
Pangodi järve matkarajad	157
Emajõe õpperada	161
Elva jõe ürgoru matkarada	165
VALGAMAA	169
Rebäse maastikurada	169
Soontaga matkarada	173
Sangaste metsapargi rada	177
VILJANDIMAA	181
Öördi õpperada	181
Hüpassaare õpperada	185
Teringi õpperada	189
Heimtali õpperada	193
VÖRUMAA	197
Pähni õpperajad	197
Lõunalaagri matkarada	201
Vällamäe matkarada	205
Kirikumäe matkarada	209
Kasutatud allikad	213
Raamatus kirjeldatud matkarajad Eesti kaardil	221

VEESJUSATAMINE 90

100 m PALLIPLATS

PEDASSAAR 1 km

50 m RANNAKIOSK

PAADISAOAM 90

KOHVIK 90

VAATEKORR 10

50 m WC

HEA MATKASÕBER!

2020. aastal ilmus kirjastuselt Pegasus minu raamat „Eestimaa 50 parimat matkarada“. Nagu pealkirjast järeldada võib, sisaldas see üllitis ülevaadet meie kõige palavamalt armastatud matkaradadest. Teos osutus üleootuste populaarseks ja kolm tiraaži kadusid raamatupoodide lettidelt nagu nõiaväel. Minu kui autori ainus mure oli vaid see, et Eestis leidub toredaid matkaradu palju-palju rohkem, kui ühe raamatu kaante vahele on võimalik ära mahutada.

Käesolev teos on „Eestimaa 50 parima matkaraja“ järg. Sellesse on koondatud rohkem kui 50 matkarada, mis ühel või teisel põhjusel eelmise raamatu valikust välja jäid. Need matkarajad pole ehk nii hästi tuntud kui eelmises kogumikus kirjeldatud, ega pruugi isegi kogenud matkahuvilistele esimeste hulgas pähe tulla. Samas pakuvad need palju avastamisrõõmu, kui kõige populaarsemad rajad on juba läbitud.

Sisse tallatud matkaradadel on mugav ja turvaline seigelda. Eksimisohtu esineb harva, sest üldjuhul on need rajad varustatud teemärkide ja suuna- viitadega. Sageli on radade äärde paigutatud infotahvlid, mis võimaldavad piirkonna loodusväärtusi paremini tundma õppida. Pealegi pole hirmu, et satume matka käigus kogemata kiivalt kaitstud eramaale.

Koroonaaja reisipiirangud kasvatasid hüppeliselt eestlaste huvi kodumaa looduse ja maaelu vastu. Õnneks on meie matkarajad, vaatetornid, lõkkekohad ja metsaonnid külastajatele avatud. Matkamine on kasulik füüsisele, aitab vaimul puhata ja hoiab meeled erksana. Loodan siiralt, et see raamat pakub teile inspiratsiooni järgmiste retkede kavandamiseks ja Eestimaa põnevate paikade avastamiseks.

Kohtumiseni looduses!

Ülar Allas

LOODUS TÄNAB ARUKAT MATKAJAT

Kui suhtume loodusesse austusega ja käitume heaperemehelikult, saame vastutasuks kuhjaga kordumatuid elamusi. Selleks et loodusega häid suhteid säilitada, järgime matkates mõningaid lihtsaid reegleid.

- ▲ Püüame tegutseda loodusesse jälgi jätmata.
- ▲ Telgime ja teeme lõket vaid selleks ettenähtud kohtades. Nii vähendame tuleohtu ja säästame loodust liigsest koormusest.
- ▲ Lõket ei tohi jätta valveta ja lahkudes tuleb see korralikult kustutada. Tuleohtlikul ajal ei tohi lõket teha isegi mitte lõkkealustel.
- ▲ Peseme ennast ja toidunõusid kuival maal, sest nii ei reosta me veekogusid. Pesuvahendit pole enamasti vaja kasutada, sest veest piisab.
- ▲ Võimaluse korral võtame toidu kaasa korduvkasutuseks mõeldud karpide ja kottidega. Sel moel vähendame matkal tekkivaid jäätmeid.
- ▲ Looduses liikudes hoiame koera rihma otsas.

HARJUMAA

TÄDU LOODUSÕPPERADA

Tädu loodusõpperada asetseb **Viimsi poolsaarel**. Pole kahtlust, et paljud tallinlased tunnevad Viimsi poolsaart nagu oma viit sõrme. Seevastu kaugemalt tulnutel on Viimsi omanäolise ja mitmepalgelise loodusega kõige parem tutvuda just nimelt Tädu õpperajal. Pealinnast on Tädu õpperajale lihtne sõita **ühistranspordiga**. Rada algab ja lõpeb Randvere tee ääres parklas. Mererand jääb õpperajast umbes kilomeetri kaugusele.

Kireva ajalooga poolsaar

Viimsi poolsaar kerkis pärast jääaega merest **eraldi saarena** ja ühines mandriga umbes 6000 aastat tagasi. Inimesed on Viimsi poolsaarel püsivalt elanud ja põldu harinud juba vähemalt 4000 aastat. Keskajal hakkasid poolsaare elanikud lisaks tegelema kalapüügiga, kuna kasvav Tallinn vajas rohkesti kala. 13. sajandil asus Viimsi poolsaarele elama palju **rootslasi**, kes olid kogenud kalamehed. 15. sajandil asutas **Pirita klooster** Viimssisse **mõisa**. Edaspidi vahetas see mitu korda omanikku. Praeguse mõisa peahoone lasi ehitada krahv **Alexander von Buxhoeveden**, kes sai mõisa omanikuks 1818. aastal. Samal ajal kulges rannakülades elu omas rütmis. Rahvas tegeles põlluharimise ja kauplemisega, sealhulgas ka salakaubandusega. Peamiseks sissetulekuallikaks jäi siiski kalapüük. Randlase igapäevane leivakõrvane oli räim.

Tädu kuuse lugu

Ligi 130 aasta jooksul oli üheks Viimsi poolsaare põnevamaks vaatamisväärsuseks **Tädu kuusk**. See oli väga ebatavaline puu, kuna kasvas **hiiglasliku kivirahnu otsas** otsekui kinnitades, et looduses pole miski võimatu. 1959. aastal võeti Tädu kuusk looduskaitse alla. Kaitsest hoolimata möödus kogu kuuse elu riskipiiril, sest **mullani ulatus ta vaid juureotstega**. 2007. aasta kevadel märgati kurvastusega, et Tädu kuusk on hakanud kuivama. Järgnevate kuude jooksul tõmbusid kuuse okkad pruuniks ja hakkasid alla langema. Ühel 2011. aasta detsembri tormisel päeval ei suutnud 20 m kõrgune puu enam püsti püsida ning murdus pooleks. Praegu seisab legendaarse kuuse **pehkinud känd** endiselt sammaldunud kivil ja tekitab

möödujates jätkuvalt vaimustust. Tegelikult leidub ümbruses teisigi kuusepuid, mis kasvavad väiksemate kivide otsas. Vahest sobib mõni neist Tädu kuuse **mantlipärijaks**.

Uuenenud õpperada

Viimsi valla hoogsa arengu ja linnastumise taustal tuleb pöörata tähelepanu ka traditsioonilise miljööga alade säilitamisele. Põhja-Eesti klindi, soo- ja pangametsakoosluste ning pärandkultuurimaastike kaitseks moodustati 2005. aastal **Mäealuse maastikukaitseala**. Tädu loodusõpperada asub kaitseala idaosas. Õpperaja juurde kuulub **lõkkekoht**, mis sobib hästi pikniku pidamiseks või lihtsalt puhkepausiks. Raja marsruut on tähistatud puutüvedele maalitud **roheliste märkidega**. Soovi korral võib päeva pikendamiseks minna **Tädu terviserajale** aktiivset puhkust veetma. Lisaks on spordisõprade rõõmuks lähedusse rajatud **kettagolfipark**. Varem tuli matkajatel liikuda valdavalt mööda tolmuseid kruusateid, ent mõne aasta eest läbis rada uuenduskuuri ja muutus seeläbi külastajatele palju atraktiivsemaks.

Mets vajab majandamist

Tädu loodusõpperaja ääres saab vaadelda metsa majandamise erinevaid etappe. Kohas, kus kunagi raiuti maha vana kuusik, kasvab nüüd **metsa-noorendik** ja kujuneb uus metsapõlvkond. Pärast raietöid hakkasid lagedaks jäänud alal esimesena kasvama kased. Lehtpuude seemned on kerged ning levivad tuule abil kaugele. Hiljem istutati samale alale **noored kuused**. Kuna kaski oli rohkem ja need kasvavad kuuskedest kiiremini, tuli metsanoorendikus teha **hooldusraiet**. Seeläbi loodi kuuskelele kasvuruumi. 2004. aastal toimusid õpperaja naabruses **istutustalgud**, kus osalesid koolilapsed koos vanemate ja õpetajatega. See sündmus oli pühendatud Eesti liitumisele Euroopa Liiduga ning metsateemalisele üldlaulu- ja tantsupeole. Samal ajal korraldati istutustalguid üle terve Eesti. Ühtekokku pandi kasvama **rohkem kui miljon noort puud**.

Bioloogiakooli värskes õhus

Mäealuse maastikukaitseala metsad on üks suurimaid metsamassiive Tallinna lähiümbruses. Kaitseala on justkui **roheline saar** keset tiheda inimasustusega ümbruskonda. Suurem osa õpperajast kulgeb läbi kuusiku, kuid raja ääres saab näha ka rohkem kui sajandivanuseid tammepuid ja peaaegu sama vana männikut. Raja äärde on jäetud kasvama mõned **säiliku puud**, mille õõnsused sobivad rähnide ja nahkhiirte elupaikadeks.

Vahetevahel võib kaitseala kohal taevaalotuses näha liuglemas merikotkast või kanakulli. Öhtuhämaruse saabudes kostab puulatvadest kassikaku kumedaid huikeid. Tädu metsa omapära peitub selles, et **puud kasvavad kivikülvil** ja metsa all leidub **rohkesti rändrahne**. Sageli tuuakse Tädu õpperaiale koolilaste gruppe, et bioloogiatundides õpitu paremini meelde jääks.

Rajaringi pikkus: 3,1 km

Ajakulu: 1–1,5 tundi

Alguspunkt:

Randvere tee äärest

Puhke- ja lõkkekoht:

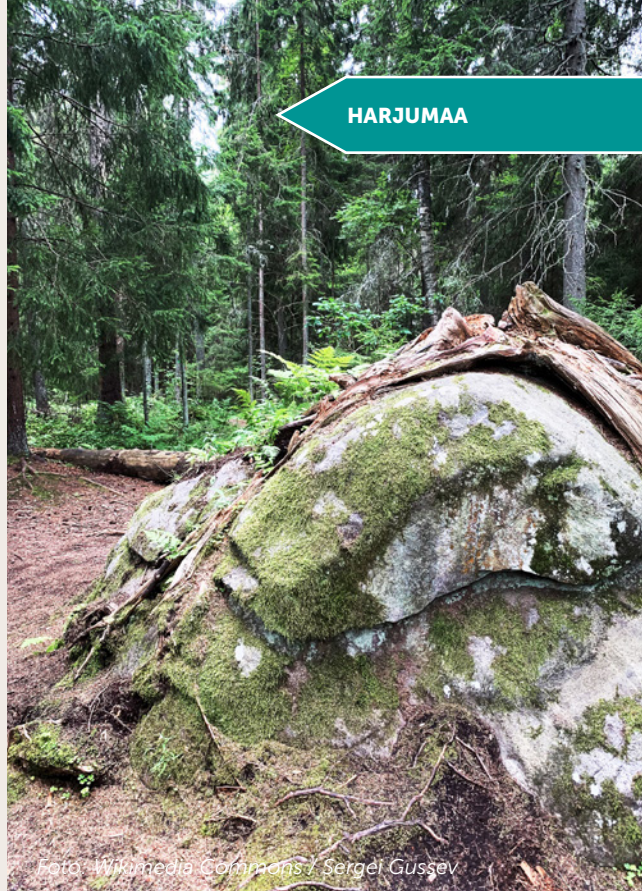
Tädu lõkkekoht

Raja teevad eriliseks

Viimsi poolsaare
eriilmeline loodus ja
mälestus Tädu kuusest.

Lisaks spordi

Tädu terviserajal!

PEDASSAARE MATKARADA

Pedassaare matkarada on selles raamatus kirjeldatutest **üks kõige eksklusiivsemaid**. Juba saarele minek kujuneb meelde jäävaks sündmuseks. Eriti luksusliku elamuse saab, kui sõita Pedassaarele **purjekaga Piritalt**. See teekond vältab pool päeva, ent merd nautides ja mööduvaid saari imetledes kulgeb aeg kiiresti. Kõige kiiremini pääseb Pedassaarele **Salmistu sadamast**, kust saab tellida mootorpaadiga üleveo. Sportlikumad matkasellid aerutavad saarele **kajakiga**. Linnulennult jääb Pedassaar mandrist vaid 1 km kaugusele, kuid **üle mere ujumine on väga ohtlik!**

Saarterikas Kolga laht

Kolga lahe väikesaarte kaunis loodus ja ahvatlevad liivarannad meelitavad kohale üha rohkem huvilisi. Selleks et saarte maastikku ja piirkonnas pesitsevaid linde liigest külastuskoormusest säästa, moodustati 1999. aastal **Kolga lahe maastikukaitseala**. Praegu kuulub kaitseala rüppe kokku **15 saart ja laidu**. Pedassaar on ümberkaudsetest saartest **kõige vanem**, sest ilmus merest nähtavale juba 4000 aastat tagasi. Saare kõrgeim punkt ulatub 13 m merepinnast kõrgemale. Lisaks on Pedassaar Kolga lahe saartest **kõige metsasem**, mistõttu siin pesitseb märksa rohkem metsalinde kui naabersaartel. Suur osa Pedassaart katvast tihedast männikust on istutatud möödunud sajandi keskel, ent mets on siin varemgi kasvanud. Arvatakse, et küllap on Pedassaar nimegi saanud männimetsa järgi, sest *pedajas* tähendab mändi.

Kaitsealal järgime ohutusnõudeid

Pedassaare läänerannikul – otse matkaraja alguses – asuvad infotahvliga varustatud **teabeonn**, katusega kaetud laud ja **hubane lõkkekoht**. Kui-
vad lõkkepuud on kohapeal olemas, kuid need tuleb ise parajaks lõhkuda. Metsas ringi liikudes võib näha ka külastajate omal algatusel rajatud tule-
asemeid. Tegelikult on Pedassaar **äärmiselt tuleohtlik**, sest merelt puhuva tuule kaasabil võib kuiv männimets kergesti põlema süttida. Kahjuks ongi punane kukk Pedassaarel mitu korda tiibu lehvitanud. Viimati põles mets 1950. aastate alguses saare lõunaosas. Seetõttu teeme lõket üksnes selleks **ettenähtud kohtades ja tuulevaikse ilmaga**.

Foto: Shutterstock / LeStudio

Järsk mererand

Matkarada teeb ringi ümber saare põhjaosa. Eksimist pole vaja karta, sest enamjaolt kulgeb rada piki rannikut, põigates vaid korra metsa alla. Pedassaar on põhja-lõuna suunas väljavenitatud kujuga. Põhjarannikut ja lõunaosas merre tungivat **Liivsääre tippu** lahutab ligikaudu 2 km. Saare edelaosa ilmestab **veetlev liivarand**. Selles kohas läheb meri **erakordselt kiiresti sügavaks** – 3 m kaugusel rannast ulatub vesi juba üle pea. Nii järsk kallas võimaldab mugavalt randuda ka suure süvisega jahtidel, mistõttu puudub vajadus spetsiaalse sadama järele. Terves Läänemeres leidub väga vähe kohti, kus meri rannikul sedavõrd kiiresti sügavaks muutub.

Populaarne metsamaja

Praegu Pedassaarel keegi alaliselt ei ela. Seevastu 200 aastat tagasi oli saar asustatud. Mõnda aega tegutses siin isegi **kõrts**. Hiljem ehitati saarele **piirivalve kordon**. Veel on teada, et kunagi asus Pedassaarel Kolga mõisniku hõberebasekasvandus ja omal ajal on siia ka salapiiritusevarusid peidetud. 19. sajandi alguses paiknes Pedassaare idarannikul **metsavahikoht**. Praegu seisab samal paigal **metsamaja**, milles jätkub ruumi 8 inimesele. Hoone alumisel korrusel on kaminaruum ja saun, ülakorrusel saab pörandal ööbida. Suviti on metsamaja **populaarne peatuspaik**. Selle kasutamine on **tasuline**, kuid boonuseks saavad külastajad sadamast kaasa võrgutäie küttepuid. Maja juures on kaev, ent parem on joogivesi ise saarele kaasa võtta.

Meie oma paradiisisaar

Loodushuviliste jaoks on matkaraja äärde paigaldatud 11 huvipunkti, mis tutvustavad Pedassaare rannavööndeid ning nendel kasvavaid taimi. Üheks laialt levinud rannikutaimeks on **kurdlehine kibuvits**. Tundub, et

need roosade õite ja ogaliste vartega põõsad võivad Pedassaarel järjest kasvupinda juurde ja jätavad teised liigid varju. Matka tipphetkeks on ligi 8 m kõrgune **Landvaotsa liivakiviastang**, mis asub saare loodeosas. Aastangult avaneb meelikõitev vaade Kolga lahele. Rannast paarisaja meetri kaugusel ulatuvad merest välja **kaks rändrahnu**, mis on **kormoranide** meelispaigaks. Samuti paistavad kätte naabersaared: Umblu, Rohusi, Rammu, Koipsi ja Lõuna-Malusi. Kaunist vaatepilti silmitsedes tundub, et Pedassaar on **tõeline paradiisisaar** ja rikkumata loodusega paik. Et see veel kauaks samavõrd puutumatuks jääks, võtame saarelt lahkudes kogu prügi endaga kaasa.

Foto: Wikimedia Commons / Suuroja

Rajaringi pikkus: 4 km

Ajakulu: 1–2 päeva

Alguspunkt: Saare lääne-rannikul, lõkkekoha juures

Puhke- ja lõkkekohad:
Pedassaare lõkkekoht,
Pedassaare metsamaja
(tasuline)

Raja teevad eriliseks
eksootiline asukoht
ja imeline vaade kõrgelt
liivakiviastangult.

PAUNKÜLA MÄGEDE MATKARAJAD

Paunküla maastikukaitseala asutati 1981. aastal Paunküla ooside ja nende vahel peituvate järvede kaitseks. Keeleteadlaste arvates on Paunküla nimetus tuletatud loodusterminist *paun*, mis tähendab vihmaperioodil täituvat jõelooget või pehmet vesist kohta. Eelkõige vaimustab matkajaid Paunküla kaitseala **maastiku mitmekesisus**. Siin leidub ürgse ilmega metsi, puutumatud soid, rabalõike ja imelisi metsajärvi. Suvisel ajal libistage matkakotti sääsetõrjevahend.

Oosid, järved ja rabad

Paunküla matkarajad looklevad järvede, rabade ja ooside ehk vallseljakute vahel. Radade alguspunkt asetseb Tallinn-Tartu maantee lähedal **Rõõsa järve parklas**, umbes kilomeeter Paunkülast Tallinna pool. Parklaservas seisab radu tutvustav infotahvel koos kaardiga. Kuna võimalusi on palju, tasub enne teele siirdumist **hoolikalt kaarti uurida**. Valida saab **ühe pika ja kahe lühema matkaringi** vahel. Neid **omavahel kombineerides** võib luua endale sobiva pikkuse ja raskusastmega marsruudi. Ametlikult on Paunküla matkaradade pikkuseks märgitud 12 km, ent kõigi metsaaluste radade kogupikkus küünib paarikümne kilomeetrini. Hea mõte on **kaarti telefoniga pildistada**, et matkal kindlam tunne oleks. Esimene radade hargnemine on parklast 1,5 km kaugusel. Seal tuleb otsustada, kas suunduda läände ja matkata **Punamäe järveni** või valida kagusse suunduv **Lindjärve äärde** viiv rajaots. Kummagi teekonna läbimiseks kulub 2–3 tundi.

Eestimaa Šveits

Paunküla mäed on olemuselt järskude nõlvadega teravaharjalised **oosid**, mis tekkisid pärast mandrijää taandumist. Jää sulamisel vabanenud setted uhuti hiiglaslikesse jääpragudesse ning selle tulemusel moodustusid pikad ja kitsad pinnavormid. Vallseljakute suhteline kõrgus ulatub 10–20 meetrini. Sageli on Paunküla mägesid nimetatud **Eestimaa Šveitsiks**. Enne 1960. aastaid võtsid Paunküla järved ja oosid enda alla veelgi suurema territooriumi. Siis aga loodi Pirta jõe paisutamise Ardu lähedale **Paunküla veehoidla**, et paremini reguleerida Ülemiste järve veerežiimi. Veehoidla rajamise tulemusel jäi suur maa-ala vee alla. Praegu on Paunküla veehoidla Harjumaa kõige suurem ja vahest ka kõige kalarikam veekogu.

Foto: Wikimedia Commons / Mona-Mia

Kaks Kaksjärve

Jalgu puhata, lõket teha ja süüa valmistada saavad vandersellid **Paunküla lõkkekohas**, mis asub **Suure Kaksjärve** kaldal. Tule tegemiseks vajalikud puud on enamasti kohapeal olemas. Platsil jätkub ruumi mitme telgi jaoks. Lisaks on puude vahele püstitatud **metsaonn**, mis sobib öö mööda saatmiseks vähenõudlikumatele seiklejatele. Suure Kaksjärve vesi on punakaspruuni värvusega ja **tugevasti kihistunud**. Suvel läheb järve pindmine kiht kiiresti mõnusalt soojaks, kuid kõigest meetri sügavusel on vesi juba mitu kraadi jahedam. Suurest Kaksjärvest 50 m kaugusel asub **Väike Kaksjärv**. Arvatavasti moodustasid need järved kunagi ühise veekogu, ent hiljem on nad kinnikasvamise tulemusel teineteisest eraldunud.

Esinduslik vallseljak

Suure Kaksjärve kaldalt edelas muutub maapind tasapisi pehmemaks ja peagi algab laudtee. Rada möödub **Rahkjärvest**, mis on tüüpiline rabajärv. Mõne aja möödudes jõutakse võimsa **Teedelahkme vallseljaku** jalamile. Mõnikord hüütakse seda suursugust pinnavormi ka lihtsalt Teedelahkme mäeks. Vallseljak asetseb loode-kagusuunaliselt. Selle kõrgeim punkt paikneb Lindjärve ääres ning ulatub 92 m üle merepinna. Pikkust on Teelahkme vallseljakul mitu kilomeetrit, ent laiust paiguti vaid paar meetrit. Selle harjal liikudes tekib tunne, et kõnnitakse **tõelisel mägitel**, sest seljandiku nõlvad on kohati tõeliselt järsud. Kõige paremad vaated avanevad Paunküla oosidelt talvel ja varakevadel, sest siis ei piira vaatevälja lehes puud.

Foto: Shutterstock / Henrik Rooba

Seikle, uju, avasta!

Lastega peredele võivad Paunküla pikad rajad liiga kurnavaks osutuda. Õnneks on võimalik piirduda ka **paarikilomeetrise teekonnaga**, mis teeb ringi ümber Suure ja Väikese Kaksjärve. Kokku paikneb Paunküla maastikukaitsealal **9 järve**. Enamik neist on väikesed 1 või 2 ha suurused veesilmad. Suurim on 7 ha suurune Lindjärv. **Parim ujumiskoht** on Rõõsa järv, ent kaitseala **kauneimaks veekoguks** peetakse Suurt Kaksjärve. Paunküla mäed ja metsad sobivad matkamiseks ja looduse nautimiseks igal aastajal. Ärge kartke juurikatel kornistamist ja tõusudel turnimist, sest kõik see kuulub meeleoluka retke juurde. **Hea huumorimeel** aitab alati raskustest üle saada.

Rajaringi kogupikkus: 12 km

Ajakulu: 3–5 tundi

Alguspunkt: Rõõsa järve parkla

Puhke- ja lõkkekoht: Paunküla lõkkekoht

Raja teevad eriliseks mitmekesine loodus, vallseljakud, järved ja mustikamets.

HIIUMAA

SÄÄRETIRP

Hiiumaal leidub palju põnevaid paiku, kuid Sääretirp on neist üks ainulaadsemaid. Sääretirp kujutab endast **kitsast oosi**, mis asub **Kassari edelaosas** ja ulatub pika sabana merre. See seljandik on tore koht jalutusretkeks ja pakub vaimustavaid elamusi igal külastuskorral. Maasääre tippu ja tagasi kõndides kujuneb teekonna pikkuseks pisut vähem kui 4 km.

Kadakatesse peidetud telkimisala

Kui olete pööranud Suuremõisa-Emmaste maanteelt Vaemla külast Kassari poole ja sõitnud ligi 6 km, ilmub vaatevälja Hiiumaa kangelase **Leigri monument**. Kuju juurest tuleb keerata vasakule Sääre teele ja jätta auto kadakate vahele rajatud **telkimisala parklasse**. Samas asuvad infotahvel, **kaks lõkkeaset** ja kolm katusega lauda. Sääretirp meelitab kohale mitte ainult matkahuvilisi, vaid kõiki, kes nautivad loodust ja avaraid merevaateid või peavad lugu veemõnudest. Kassari lõunakaldal kütab päike merevee juba varakult soojaks. Maasäärt tutvustav jalgrada saabki alguse telkimisala parklast. Raja väravasse paigaldatud stoppmärk näib täiesti liigne, kuna parklat ääristavate kivimürakate tõttu poleks autoga edasi sõitmine nagunii võimalik.

Leiger ja Suur Töll

Hiiumaa vägilase Leigri kuju ei ole Sääretirbi algusesse püstitatud ilma asjata, sest legendi järgi on see maariba sündinud just tänu Leigri tegevusele. Nimelt pidanud Leiger ja tema Saaremaal elav vend **Suur Töll** väga lugu saunas käimisest. Töll tulnud sageli Hiiumaale, et Leigri saunas vihelda. Tagasiteel üle **Soela väina** tõstnud aga läänetuul pahatihti mereained nii kõrgeks, et vesi ulatunud Töllule juba üle põlvede. Pandud siis pead kokku ja otsustatud üle väina sild ehitada. Leiger pakkunud välja, et Töll hakaku Saaremaa poolt ehitama, tema tuleb Hiiumaa poolt vastu ja keset väina saadakse kokku. Leiger hakanudki usinasti tööle, kuid väsinud siis ära ja läinud Saaremaale vaatama, kuidas Töllul läheb. Seal aga selgunud, et Töll polnud veel ehitamist alustanudki. Seepeale löönud ka Leiger käega, aga **tema kantud kividest** tekkiski praegune Sääretirp.

Kadakad pole ainsad

Maapind on Säätetirbil enamasti kiviklibune, eriti merepiiril. Lisaks ilmestab rannikut **merikapsaste padrik**. Juunis ja juulis panevad avanevad merikapsaõied rannääre kaunitalt valendama. Hoolimata kivisest pinnasest tunnevad maasääre kõrgemal osal end koduselt mitmesugused puu- ja põõsaliigid. Kõige levinumad on mõistagi **kadakad**, ent nende vahel kasvavad ka **kuslapuud**, **türnpuud** ja **paakspuud**. Lisaks leidub siin-seal **kibuvits** ja **mageda sõstra** põõsaid. Mageda sõstra marjad sarnanevad punaste sõstardega, ent on maitsetlalt täiesti magedad ja lääged. Need sobivad hästi želee ja marmelaadi valmistamiseks, aga ka teiste toitude kaunistuseks. Seevastu kibuvitsa viljad on teada-tuntud vitamiinipommid. Kõigest mõne kibuvitsamarja söömine korvab inimese päevase C-vitamiini vajaduse.

Kauneim paik Hiiumaal

Teeraja esimene lõik ei lase veel hoomata Säätetirbi eripära, ent edaspidi läheb seljandik üha kitsamaks ja meelitab aina kaugemale. Geoloogide kinnitusel erineb Säätetirp oma ehituse poolest olulisel määral kogu ülejäänud Kassarist. Siitsamast on leitud põnevaid **väljasurnud käsijalgsete kivistisi**. Raja lõpuosas kaob taimestik ning tuultele avatud ahtakest maanina ilmestavad üksnes kivid, lained, kajakate hüüded ja silmapiir. Nii mõnegi maailma näinud rändaja meelest on Säätetirp **Hiiumaa kauneim paik**. Ometigi on siin aset leidnud ka kurioosumeid. Näiteks 2019. aasta suvel ründas Säätetirbil ringi uidanud hobusekari külastajatega kaasas olnud koeri. Olgem siis igaks juhuks tähelepanelikud!

Foto: Shutterstock / Karl Allen Lugmayer

Kassari maagia

Kassari justkui on saar ja justkui ei ole ka. Hiiumaast eraldab Kassarit roogu kasvanud **Käina laht**. Samas süvendavad tugevad tammteed muljet, et Kassarist on tänaseks saanud Hiiumaa täisväärtuslik osa. Tuhat aastat tagasi paiknes praeguse Kassari asemel kaks saart. Maapind jätkas kerkimist ja umbes viie sajandi eest sulandusid need saared üheks. Rahvasuu arvates tuleb Kassari nimi sellest, et tegemist on Hiiumaa Kaassaarega. Keeleteadlased seevastu usuvad, et Kassari nimi on tuletatud sõnadest *kask* ja *saar*. Kassaril näib olevat eriline võlu, mida on sõnadega raske selgitada. Vahest seetõttu armastasid siin suvitamas käia mitmed kultuuritegelased, näiteks kirjanikud **Aino Kallas**, **Ott Arder**, **Ellen Niit** ja **Jaan Kross**. Kassaril asuvad **Hiiumaa muuseumi ekspositsioonimaja** ja Eesti ainus tegutsev **rookatus**ega **kivikirik**.

Raja pikkus: 4 km (edasi-tagasi)

Ajakulu: 2 tundi

Alguspunkt: Säätetirbi telkimisala parkla

Puhke- ja lõkkekoht: Säätetirbi telkimisala ja lõkkekoht

Raja teeb eriliseks jalutuskäik kaugele merre ulatuval seljandikul.